

УДК: 303.211:39:316.7:005.336.2:[378:37.011.3-051:784](045)

DOI: 10.24144/2524-0609.2023.53.13-16

Бондар Тамара Іванівна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки, дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет, м.Мукачево, Україна
tamara_bondar@yahoo.com
<http://orcid.org/0000-0001-9484-9336>

Симонян Віталій Вікторович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)
Мукачівський державний університет, м.Мукачево, Україна
vitalii.simonain@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-3338-2960>

КРИТЕРІЙ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВОКАЛУ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті схарактеризовано поняття «критерій», «показник», «рівні». Виокремлено й описано критерії, показники та рівні сформованості етнокультурної компетентності (далі – ЕКК) майбутніх учителів музики й учителів музичного мистецтва. На підставі проаналізованих праць розроблено авторські компоненти, критерії, показники й рівні сформованості етнокультурної компетентності майбутнього викладача вокалу. Серед компонентів ЕКК майбутнього викладача вокалу диференційовано мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний, рефлексивний. Виокремлено критерії та показники: для мотиваційно-ціннісного критерію показниками слугують зацікавленість культурою і музичним мистецтвом представників різних етносів, сформованість етнокультурних цінностей, сконцентрованих у музичному мистецтві; для етнокогнітивного критерію – рівень знань про етнокультурну компетентність майбутнього викладача вокалу, знання специфіки професійної діяльності в умовах етнокультурного середовища; для операційного критерію – готовність до виконання етнокультурних зразків музичного мистецтва та вміння застосовувати етнокультурні знання в процесі професійної діяльності майбутнього викладача вокалу в умовах етнокультурного середовища; для рефлексивного критерію – сформованість здатності особистості до рефлексії (самооцінювання) і сформованість та вияв особистісних якостей (толерантність, співпереживання, культура міжнаціонального спілкування). Розмежовано три рівні сформованості етнокультурної компетентності. Конструктивний (високий) рівень, для якого характерна творча особиста мотивація до професійної діяльності, готовність до засвоєння етнокультурних цінностей, сконцентрованих у музичному регіональному фольклорі та національному вокальному мистецтві, зумовлює формування етнокультурної свідомості здобувачів на базі засвоєної системи етнокультурних цінностей. Репродуктивний (середній) рівень засвідчує здатність формувати етнокультурні знання, уміння та навички як усвідомлену операційну установку щодо засвоєння етнокультурних цінностей. Елементарний (низький) рівень фіксують у разі наявних елементарних умінь засвоювати зазначені цінності, що виявляється в контексті типового виконання програмних вимог вокальної підготовки.

Ключові слова: компоненти, критерії, показники, рівні, етнокультурна компетентність, майбутні викладачі вокалу.

Вступ. Модернізація системи професійної підготовки майбутніх викладачів вокалу в Україні зумовлена прогресивними темпами новітніх інтеграційних процесів і вимогами суспільства до формування фахівців нової генерації. Зміни у вимогах до підготовки сучасного фахівця охоплюють широкий діапазон аспектів, що потребують переосмислення змісту освіти, методів навчання, формування ціннісного ставлення до професійної діяльності, здатності майбутнього фахівця до самоаналізу та професійного саморозвитку. Посиленої уваги вимагає усвідомлення значущості етнокультурної компетентності серед переліку загальних і спеціальних компетентностей майбутнього викладача вокалу, що в сучасних умовах російсько-української війни зумовлене необхідністю етнічної самоідентифікації кожного громадянина України. Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових праць дає змогу констатувати, що формування ЕКК майбутнього викладача вокалу в системі вищої освіти потребує ґрунтовного вивчення. Зокрема, варто дослідницької уваги виокремлення критеріїв, показників і рівнів сформованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виокремлення компонентів, критеріїв, показників та рівнів сформованості ЕКК відігравала

в працях О. Гуренко (сформованість ЕКК здобувачів педагогічного університету за спеціальностями початкової освіти, музичного мистецтва, хореографії та психології), Ч. Ін (сформованість ЕКК майбутніх учителів музики і хореографії), Л. Лу (сформованість ЕКК майбутніх учителів музики), С. Нестеренко (сформованість ЕКК учнів старшої школи), Л. Соляр (сформованість ЕКК майбутніх учителів музичного мистецтва), С. Стрельбицької (сформованість ЕКК майбутніх соціальних працівників), І. Ціко (сформованість ЕКК учнів 5–7 класів), С. Цзяюй (сформованість ЕКК майбутніх учителів музики) та ін. Особливості формування ЕКК майбутніх фахівців музичного мистецтва студіювали Ч. Ін, Л. Лу, Л. Соляр, С. Цзяюй.

Мета статті – виокремлення авторських критеріїв, показників і рівнів сформованості ЕКК майбутнього викладача вокалу в процесі фахової підготовки. Для досягнення мети використано комплекс **методів науково-педагогічного дослідження**, а саме: аналіз наукової і методичної літератури, інформаційних джерел, їх систематизація та узагальнення, а також метод синтезу й порівняння.

Виклад основного матеріалу. Для визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості ЕКК

доцільно витлумачити сутність основних понять. Автор українського педагогічного словника С. Гончаренко трактує термін критерій як правило, згідно з яким щось оцінюють, роблять вибір після вимірювання. «У цьому правилі коротко сказано, що таке добре і що таке погано» [1, с. 4].

У словнику іншомовних слів за редакцією академіка О. Мельничука поняття «критерій» інтерпретоване як «мірило для визначення, оцінювання предмета, явища; ознака, узятя за основу класифікації; мірило достовірності знань, їхньої відповідності об'єктивній дійсності» [7, с. 432].

У педагогіці критерій розуміють як якість явища, що відображає його суттєві характеристики, а тому підлягає оцінюванню [3].

У контексті психолого-педагогічного дослідження критерій постає необхідною та достатньою умовою вияву або існування явища чи процесу [4].

Як зауважує Л. Козак, складником критерію є показник – ступінь вияву, якісна сформованість. Визначеність критерію виражена в коректних показниках [2, с. 77].

Дослідниця Л. Мороз-Рекотова трактує термін «показник» як характеристику певних аспектів критерію, які зіставлені між собою як ціле та часткове [6, с. 245].

У процесі дослідження проаналізовано наукові праці, що містять опис компонентів, критеріїв, показників і рівнів сформованості ЕКК майбутніх фахівців музичного мистецтва. Зауважимо, що Л. Соляр [8] і С. Цзяюй [9] ототожнюють назви компоненти та критеріїв етнокультурної компетентності майбутніх фахівців музичного мистецтва, натомість Ч. Ін [10] і Л. Лу [5] розрізняють назви компонентів та критеріїв. Дослідниця Л. Соляр ототожнює назви компонентів і критеріїв та диференціює серед них мотиваційно-ціннісний, когнітивно-креативний, емоційно-рефлексивний, оцінно-результативний [8]. У науковій роботі С. Цзяюй назви компонентів і критеріїв також не розрізнені: ціннісно-спрямувальний, когнітивно-операційний, фахово-діяльнісний [9]. Водночас Ч. Ін розрізняє компоненти (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) і критерії (спонукальний, когнітивно-операційний, особистісно-поведінковий) [10]. Л. Лу виокремлює чотири компоненти (мотиваційно-ціннісний, діяльнісний, комунікативний, емоційно-рефлексивний) та критерії (орієнтаційно-мотиваційний, когнітивний, процесуальний, креативно-комунікативний) [5].

Автори наукових праць у відповідності до кожного критерію із певним показником. Зокрема, Л. Лу, диференціюючи орієнтаційно-мотиваційний, когнітивний, процесуальний, креативно-комунікативний критерії, пропонує розмежовувати їхні показники [5]. Показниками орієнтаційно-мотиваційного критерію слугують ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності як до цінності; потреба студента у формуванні й самовихованні своєї ЕКК; прагнення до особистісного самовдосконалення та фахового становлення; когнітивного критерію – наявність знань про культуру, етнічність, сутність і способи формування та самовиховання ЕКК; здатність до систематизації й узагальнення знань; процесуального критерію – здатність реалізувати самостійний творчий пошук у розв'язанні проблем, рефлексувати власну діяльність і поведінку, передавати інструментарій самопізнання та саморозвитку іншим; креативно-комунікативного критерію – відчуття задоволеності від вияву ЕКК, позитивне оцінювання педагогічних явищ з опорою на соціально та особистісно значущі цінності, здатність сприймати внутрішній

світ іншого й ототожнювати себе з ним, культурна толерантність [5].

Дослідниця Л. Соляр виокремлює такі показники формування ЕКК майбутніх учителів музичного мистецтва:

- для мотиваційно-ціннісного критерію – значущість етнокультурних знань, умінь і навичок та застосування їх у майбутній професійній діяльності; оволодіння творчими вміннями й навичками роботи в етнокультурному середовищі; створення умов для подолання труднощів в організації професійної діяльності;

- для когнітивно-креативного критерію – знання про сутність і зміст ЕКК майбутніх учителів музичного мистецтва, способи й форми її передання; сформованість педагогічної етнотворчості; здатність творчо виражати певну ідею етноформ; здатність виразно й чітко відтворювати один і той самий звичай, обряд залежно від етнорегіону; здатність створювати етнокультурну атмосферу, яка відрізнятиметься від сьогоденної;

- для емоційно-рефлексивного критерію – емоційне ставлення до загальноновизначаних етнокультурних цінностей; координування та регулювання етнокультурної діяльності всіх учасників спілкування, вибір адекватних засобів етнокультурного впливу щодо її подальшого стимулювання (взаємооцінювання, взаємоконтроль);

- для оцінно-результативного критерію – застосування матеріальних і нематеріальних засобів у навчально-пізнавальній діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва під час формування ЕКК; вияв творчої активності, ініціативи в процесі роботи над етнофотовиставками, етнофотоколажами й етноквестами [8].

У формуванні ЕКК майбутніх учителів музики і хореографії Ч. Ін диференціює такі показники для спонукального критерію, як усвідомлення важливої ролі ЕКК педагога в умовах полікультурного середовища; потреба в міжкультурній комунікації та виражена позиція щодо співпраці; усвідомлення принципів толерантності як пріоритетних у процесі професійної взаємодії; для когнітивно-операційного критерію – наявність етнокультурних знань; сформованість умінь і навичок, що забезпечують конструктивну міжнаціональну взаємодію та трудову поведінку в неоднорідному етнокультурному середовищі; здатність вести міжкультурний діалог й організувати міжетнічну взаємодію; для особистісно-поведінкового критерію – адекватна особистісна та професійна самооцінка, зокрема самооцінка ЕКК; позитивна етнічна ідентичність; вираженість професійної позиції, що базована на інтеріоризації ідей етнокультури й міжнаціональної взаємодії [10].

У процесі розроблення методичних засад етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики під час фахового навчання дослідник С. Цзяюй акцентує на таких показниках: для ціннісно-спрямувального критерію – наявність інтересу до опрацювання та виконання різних жанрів музичного фольклору й національного вокального мистецтва; вияв готовності до засвоєння етнокультурних цінностей, сконцентрованих у музичному фольклорі та національному вокальному мистецтві; для когнітивно-операційного критерію – наявність комплексу етнокультурних понять; вияв етнічнотонаційного фонду зразків музичного фольклору й національного вокального мистецтва; для фахово-діялісного критерію – вияв умінь жанрово-стильової імпровізації на основі вокальних фольклорних зразків; наявність умінь інтерпретаційного опрацювання різних жанрів музичного фоль-

клору та національного вокального мистецтва [9].

Аналіз рівнів сформованості ЕКК засвідчує наявність різних підходів. Зокрема, у працях С. Цзяюя [9] та Л. Лу [5] у межах кожного критерію представлено три рівні – високий, середній, низький. У роботі Ч. Ін виокремлено чотири рівні (високий, достатній, середній, низький) [10]. Дослідниця Л. Соляр [8], зосереджуючи увагу на оцінювальному характері, описує три рівні: творчий (високий), продуктивний (достатній), елементарний (низький).

Унаслідок опрацювання наукових джерел, обґрунтовано авторські компоненти, критерії, показники й рівні сформованості ЕКК майбутнього викладача вокалу. У структурі ЕКК майбутнього викладача вокалу виокремлено чотири компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний, рефлексивний.

У межах мотиваційно-ціннісного компонента диференційовано *мотиваційно-ціннісний критерій*, що має такі показники: зацікавленість культурою та музичним мистецтвом представників різних етносів; сформованість етнокультурних цінностей, сконцентрованих у музичному мистецтві.

В аспекті когнітивного компонента названо *етнокогнітивний критерій*, з огляду на значущість етнокультурного змісту фахової підготовки майбутнього викладача вокалу. Показники етнокогнітивного критерію такі: рівень знань про етнокультурну компетентність викладача вокалу; знання специфіки професійної діяльності в умовах етнокультурного середовища.

Відповідно до *операційного компонента*, окреслено операційний критерій, що засвідчує ефективність розв'язання етнокультурних завдань фахового навчання: здатність до використання педагогічного інструментарію в професійній діяльності викладача вокалу за наявності використання комплексу етнокультурних понять (показники – готовність до виконання етнокультурних зразків музичного мистецтва; уміння застосовувати етнокультурні знання в процесі професійної діяльності майбутнього викладача вокалу в умовах етнокультурного середовища).

Для *рефлексивного компонента* розмежовано рефлексивний критерій, що характеризує сформованість особистості до самооцінювання себе як представника етносу та свого ставлення до культурних традицій інших етносів (показники – сформованість здатності особистості до рефлексії (самооцінюван-

ня); сформованість і вияв особистісних якостей (толерантність, співпереживання, культура міжнаціонального спілкування)).

Для всіх чотирьох критеріїв описано три рівні сформованості ЕКК майбутнього викладача вокалу: конструктивний (високий), репродуктивний (середній), елементарний (низький).

Висновки. Виокремлено авторські компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний, рефлексивний. Диференційовано критерії та показники: мотиваційно-ціннісний – зацікавленість культурою і музичним мистецтвом представників різних етносів, сформованість етнокультурних цінностей, сконцентрованих у музичному мистецтві; етнокогнітивний – рівень знань про ЕКК майбутнього викладача вокалу; знання специфіки професійної діяльності в умовах етнокультурного середовища; операційний – готовність до виконання етнокультурних зразків музичного мистецтва; уміння застосовувати етнокультурні знання в процесі професійної діяльності майбутнього викладача вокалу в умовах етнокультурного середовища; рефлексивний – сформованість здатності особистості до рефлексії (самооцінювання); сформованість і вияв особистісних якостей (толерантність, співпереживання, культура міжнаціонального спілкування). Описано рівні сформованості компонентів: конструктивний (високий), для якого характерна творча особиста мотивація до професійної діяльності, готовність до засвоєння етнокультурних цінностей, сконцентрованих у музичному регіональному фольклорі й національному вокальному мистецтві, що зумовлює формування етнокультурної свідомості здобувачів на базі засвоєної системи етнокультурних цінностей; репродуктивний (середній) – здатність до формування етнокультурних знань, умінь і навичок як усвідомлена операційна установка щодо засвоєння етнокультурних цінностей; елементарний (низький) – наявність елементарних умінь засвоювати зазначені цінності, що виявляється в контексті типового виконання програмних вимог вокальної підготовки. Перспективи подальшого дослідження – діагностика та узагальнення отриманих результатів щодо сформованості ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційного, рефлексивного компонентів у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів вокалу в ЗВО.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С.У. Про критерії оцінювання педагогічних досліджень. *Шлях освіти*. 2004. №1. С.2–6.
2. Козак Л.В. Критерії готовності майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності. *Педагогіка*. 2013. С. 76–89.
3. Курило В. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 2. С. 35–39.
4. Курлянд З.Н. Професійна усталеність вчителя. Основа його педагогічної майстерності: учбовий посібник. Одеса: б.в., 1995. 160 с.
5. Лу Л. Методика формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічних університетах України і Китаю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2014. 23 с.
6. Мороз-Рекотова Л. Критерії, показники та рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 7 (91). С. 243–254.
7. Словник іншомовних слів / за ред. акад. О.С.Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1985. 865 с.
8. Соляр Л. В. Критерії та показники сформованості етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 18. Т. 2. С. 98–101.
9. Цзяюя С. Методичні засади етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 НПУ ім. М. Драгоманова. Київ, 2017. 23 с.

10. Чжан Їн. Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у вищих педагогічних навчальних закладах України: дис. ... канд. пед. наук: 01 Освіта/Педагогіка / СумДПУ ім. А. Макаренка. Суми, 2020. 262 с.

References

1. Honcharenko, S.U. (2004). Pro kriterii otsiniuvannya pedohohichnykh doslidzhen [On the criteria for evaluating pedagogical research]. *Shliakh osvity*, 1, 2–6. (in Ukrainian).
2. Kozak, L.V. (2013). Kryterii hotovnosti maibutnykh vykladachiv doshkolnoi pedahohiky i psykholohii do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti [Criteria for readiness of future teachers of preschool pedagogy and psychology for innovative professional activity]. *Pedahohika*, 76–89. (in Ukrainian).
3. Kurylo, V. (1994) Modeliuvannya systemy kryteriiv otsinky rozvytku osvity v rehioni [Modeling the system of criteria for evaluating the development of education in the region]. *Pedahohika i psykholohiia*, 2, 35–39 (in Ukrainian).
4. Kurliand, Z. N. (1995). *Profesiina ustanovlenist vchytelia. Osnova yoho pedahohichnoi maisternosti* [Teacher professional stability. The basis of pedagogical skill]. B.v. (in Ukrainian).
5. Lu, L. (2014). *Metodyka formuvannya etnokulturnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv muzyky v pehohichnykh universytetakh Ukrainy i Kytaiu* [Methodology of formation of ethnocultural competence of future music teachers in pedagogical universities of Ukraine and China]. Extended thesis of doctoral dissertation. Kyiv. M.P.Drahomanov National Pedagogical University. (in Ukrainian).
6. Moroz-Rekotova, L. (2019). Kryterii, pokaznyky ta rivni sformovanosti profesiino-komunikatyvnoi kultury maibutnykh vykhovateliv zakladiv doshkolnoi osvity [Criteria, indicators and levels of formation of professional and communicative culture of future teachers of preschool education institutions]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 7 (91), 243–254. (in Ukrainian).
7. Melnychuk, O.S. (Ed.). (1985). *Slovnnyk inshomovnykh sliv* [Dictionary of foreign words]. URE. (in Ukrainian).
8. Soliar, L. V. (2019). Kryterii ta pokaznyky sformovanosti etnokulturnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv muzychnoho mystetstva [Criteria and indicators of the formation of ethno-cultural competence of future music teachers]. *Innovatsiina pedahohika*, 18 (2), 98–101. (in Ukrainian).
9. Tsiiaui, S. (2017). *Metodychni zasady etnokulturnoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv muzyky u protsesi fakhovoho navchannia* [Methodical principles of ethnocultural training of future music teachers in the process of professional training]. Extended thesis of candidate dissertation. Kyiv, M.P.Drahomanov National Pedagogical University. (in Ukrainian).
10. Zhan, Yin. (2020). *Formuvannya etnokulturnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv muzyky i khoreohrafi z KNR u vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy* [Formation of ethnocultural competence of future teachers of music and choreography from the People's Republic of China in higher pedagogical educational institutions of Ukraine]. Unpublished candidate dissertation. Sumy, A. S. Makarenko Sumy Pedagogical University. (in Ukrainian).

Статус статті: Отримано: 20.09.2023 Прийнято: 22.10.2023 Опубліковано: 26.10.2023

Bondar Tamara

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Department of Pedagogy for Preschool, Primary Education and Educational Management
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

Simonian Vitalii

PhD Student
Department of Pedagogy for Preschool, Primary Education and Educational Management
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

CRITERIA, INDICATORS, AND LEVELS USED TO DEVELOP THE ETHNIC CULTURAL COMPETENCE IN THE PRESERVICE VOCAL TEACHERS IN THE PROFESSIONAL TRAINING

Abstract. The concepts of «criterion», «indicator» and «levels» have been characterized in the article. The criteria, indicators and levels used to develop the ethno-cultural competence of the preservice music teachers and music art teachers have been identified and described. Analyzing works, that tackle the issue of developing ethnocultural competence the author's components, criteria, indicators, and levels that could be used to research the ways for developing ethnocultural competence in the preservice vocal teachers have been developed. The components that make up the structure of a preservice vocal teacher's ethnocultural competence are called a motivation and value component, cognitive component, operational component, and reflective component. Criteria and indicators that measure the level of ethnocultural competence have been singled out. In terms of the motivation and value criterion, the interest in culture and music art representative of different ethnic groups and teaching ethno-cultural values concentrated in music art are identified as indicators. Regarding the ethno-cognitive criterion, the level of knowledge and outcomes related to the preservice vocal teacher's ethno-cultural subject matter and knowledge of methodological specifics in the ethno-cultural environment are indicators. The ability to perform ethno-cultural pieces of musical art and to apply ethno-cultural knowledge in the professional activity in the conditions of an ethno-cultural environment are distinguished as the indicators for an operational criterion. The reflective criterion is evaluated through the individual's ability to reflect (self-esteem) and personal traits including tolerance, empathy, and inter-ethnic communication culture. Three levels that differentiate the ethno-cultural competence have been distinguished including constructive (high) level, characterized by creative personal motivation for professional activity, willingness to learn ethno-cultural values concentrated in musical regional folklore and national vocal art,; reproductive (average) level that indicate the ability to acquire and apply ethno-cultural knowledge, skills and abilities as a conscious operational attitude towards the assimilation of ethno-cultural values; and elementary (low) that illustrate the presence of elementary skills to learn the specified values, outlined in the context of the typical program requirements for vocal training.

Key words: components, criteria, indicators, levels, ethnocultural competence, preservice teachers of vocal.